ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ

ପଦ ପ୍ରକରଣ - କ୍ରିୟା

୬.୧ : ସିଦ୍ଧକ୍ରିୟା, ସାଧ୍ୟକ୍ରିୟା ଓ କ୍ରିୟାପଦ :

କ-ସ୍ତମ୍ଭ ଓ ଖ-ସ୍ତମ୍ଭର ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ । ଏଥିରେ ଥିବା କଳାମୋଟା ଅକ୍ଷରର ଓ ରେଖାଙ୍କିତ ଅକ୍ଷରର ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

କ-ସ୍ତମ୍ଭ	ଖ-ସ୍ତମ୍ଭ
ସେ ଗାତ **ଖୋଳୁଛି**	ତା' ଦ୍ୱାରା ଗାତ ଖୋଳା **ହେଉଛି** ।
ସେ ପିଣ୍ଡ **ଦେଉଛି**	ସେ ପିଣ୍ଡ ଦାନ **କରୁଛି** ।
ସେ ପିଠା **ଖାଉଛି**	ତା'ର ପିଠା ଖିଆ **ଚାଲିଛି** ।

୬.୧.୧ : ଏଠାରେ କ-ଖ-ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତମ୍ଭରେ ତିନୋଟି କରି ବାକ୍ୟ ରହିଛି । କ-ସ୍ତମ୍ଭର ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ସହିତ ଯଥାକ୍ରମେ ଖ-ସ୍ତମ୍ଭର ପ୍ରଥମ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ସମାନ । ମାତ୍ର ଉଭୟ ସ୍ତମ୍ଭର ବାକ୍ୟ ଗଢ଼ଣ ଓ ବାକ୍ୟରେ ପଦ ବସାଣ କୌଶଳ ଅଲଗା ଅଲଗା । ଏବେ ଉଭୟ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଥିବା କଳା ମୋଟା ଅକ୍ଷରର ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖ । ଖୋଳୁଛି, ଦେଉଛି, ଖାଉଛି, ହେଉଛି, କରୁଛି ଓ ଚାଲିଛି- ଏହି ଛଅଗୋଟି ପଦ ଦ୍ୱାରା ଛଅଗୋଟିଯାକ ବାକ୍ୟରେ ଖେଳିବା, ଦେବା, ଖାଇବା, ହେବା, କରିବା ଓ ଚାଲୁରଖିବା ଇତ୍ୟାଦି ଛଅ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ ହେଉଥିବାର ଅର୍ଥ ବୁଝାପଡୁଛି । ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଆମେ ଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ସଦାବେଳେ ପଢ଼ିବା, ଶୁଣିବା, ଗଢ଼ିବା, ଯିବା, ହସିବା, ଦେଖିବା, ଲେଖିବା, ମାପିବା, ଜାଣିବା, ଡ଼ୋକିବା, ରହିବା, ଗାଇବା ଆଦି କାମର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ଓ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଆମେ ପଢୁ, ପଢୁଛୁ, ଶୁଣିଲେ, ଗଢ଼ିଲୁ, ଗଲୁ, ଯାଉଛୁ, ହସିଲେ, ଦେଖିଲେ, ଲେଖିଛେ, ମାପିବୁ, ଜାଣିବେ, ରହିଲେ, ଗାଇଛି- ଏପରି ଅନେକ ପଦ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଏ ପ୍ରକାର ପଦଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତାପଦ କୌଣସି ନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରୁଥିବାର ଅର୍ଥ ସୂଚିତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ ବାକ୍ୟରେ ଯିଏ କିଛିନା କିଛି କାମ କରୁଥାଏ ବା ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରେ- ସେ **କର୍ତ୍ତା** । କର୍ତ୍ତା ଯାହା କରୁଛି ତାହା ତା'ର ସାଧିତ-**କ୍ରିୟା** । କର୍ତ୍ତା ବାକ୍ୟର ମୂଳ ଓ କର୍ତ୍ତାକୁ ମାଧ୍ୟମକରି ବାକ୍ୟ ଆରମ୍ଭହୁଏ । କ୍ରିୟା ମାଧ୍ୟମରେ ବାକ୍ୟର ସମାପ୍ତି ଘଟେ । **କର୍ତ୍ତା କ'ଣ କରୁଛି- ଏହା ଯେଉଁପଦ ଦ୍ୱାରା ବୁଝାପଡ଼େ ତାହା '*କ୍ରିୟା*' ।**

୬.୧.୨ : ଏବେ ପୁଣିଥରେ କ'ସ୍ତମ୍ଭକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନ କର- କିଏ କରୁଛି ? ଉତ୍ତର ମିଳିବ 'ସେ' କରୁଛି । ସୁତରାଂ ତିନୋଟି ଯାକ ବାକ୍ୟର କର୍ତ୍ତା ହେଉଛି-ସେ । ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନକର- କର୍ତ୍ତାପଦ 'ସେ' କ'ଣ କରୁଛି ? ଉତ୍ତର ଆସିବ- ଖୋଳୁଛି, ଦେଉଛି, ଖାଉଛି ସୁତରାଂ କର୍ତ୍ତା ଯାହା କରୁଛି ବା ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରୁଛି

ତାହା 'କ୍ରିୟା' । ତେଣୁ ଖୋଲୁଛି / ଦେଉଛି / ଖାଉଛି- ଏକଏକ **'କ୍ରିୟାପଦ'** ସେହିପରି ଖ-ସ୍ତମ୍ଭର ହେଉଛି / କରୁଛି / ଚାଲିଛି- ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ରିୟାପଦ ।

ଯେଉଁ ପଦ ମାଧ୍ୟମରେ କୌଣସି କାମର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ବୁଝାପଡ଼େ ତାହାକୁ '*କ୍ରିୟାପଦ*' କୁହାଯାଏ ।

୬.୧.୩ : ବାକ୍ୟରେ ଭାବାର୍ଥ ସାଧନ କରୁଥିବାରୁ ଖୋଲୁଛି, ଦେଉଛି, ଖାଉଛି, ଚାଲିଛି- ଏପରି ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟାକରଣ ମତରେ **'ସାଧ୍ୟ କ୍ରିୟା'** କୁହାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାର୍ଥକ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣବାକ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାଧ୍ୟ 'କ୍ରିୟାପଦ' ନିଶ୍ଚୟ ଥାଏ । ବାକ୍ୟଟି ଛୋଟ ହେଉ କି ବଡ଼ ହେଉ, ସରଳ ହେଉ କି ଜଟିଳ ହେଉ କ୍ରିୟାପଦଟିଏ ନରହିଲେ ତାହା ଅସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା- ସେ ପିଣ୍ଡ ଦେଉଛି / ସେ ପିଣ୍ଡଦାନ କରୁଛି- ଏହି ବାକ୍ୟ ଦୁଇଟିରେ 'ଦେଉଛି' ଓ 'କରୁଛି' ଦୁଇଟି ସାଧ୍ୟ କ୍ରିୟାପଦ । ଏ ପଦ ଦୁଇଟିକୁ ବ୍ୟବହାର ନକରି ବା କାଟିଦେଇ ଯଦି ଆମେ କେବଳ- ସେ ପିଣ୍ଡ / ସେ ପିଣ୍ଡ ଦାନ- ଏପରି ଲେଖିବା ବା କହିବା ତେବେ ବାକ୍ୟ ଦୁଇଟି ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ନିରର୍ଥକ ବୋଧ ହେବ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଆମେ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ କ୍ରିୟାପଦ ବିନା ବାକ୍ୟର ଭାବାର୍ଥ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ବୁଝାପଡ଼େ ନାହିଁ । ଯେଉଁପଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତା ମାଧ୍ୟମରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା, ହେଲା, ହେଉଛି, ହେଉଥିବା, ହୋଇଥିବା, ହେବାକୁଥିବା ଅଥବା ନହେଲା ଓ ନହେବା ଆଦି ସୂଚିତ ହୁଏ ତାହାକୁ **'କ୍ରିୟା'** କୁହାଯାଏ ।

୬.୨ : ଏବେ କ'ସ୍ତମ୍ଭର କଳା ମୋଟା ଅକ୍ଷରର ଓ ଖ'ସ୍ତମ୍ଭର ରେଖାଙ୍କିତ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାର କରିବା । କ-ସ୍ତମ୍ଭରେ ବ୍ୟବହୃତ ଖୋଲୁଛି / ଦେଉଛି / ଖାଉଛି- ଏକଏକ କ୍ରିୟାପଦ । କ୍ରିୟାମୂଳକ ଏପ୍ରକାର ପଦଗୁଡ଼ିକର ଏକଏକ ଭିନ୍ନରୂପ ଖ-ସ୍ତମ୍ଭରେ ରେଖାଙ୍କିତ ପଦରୂପରେ (ଖୋଲା, ଦାନ, ଖିଆ) ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଉଭୟ ପ୍ରକାର କ୍ରିୟାସୂଚକ ପଦର ମୂଳ ରୂପ ସମାନ । ଯଥା- 'ଖୋଲୁଛି' ଓ 'ଖୋଲାଇ' ମୂଳରୂପ- 'ଖୋଲ୍' 'ଦେଇଛି' ଓ'ଦାନ'ର ମୂଳରୂପ- 'ଦେ'ଏବଂ 'ଖାଉଛି' ଓ 'ଖିଆ'ର ମୂଳରୂପ ହେଉଛି- 'ଖା' । ଏ ପ୍ରକାର କ୍ରିୟାସୂଚକ ପଦର ମୂଳରୂପକୁ **'ଧାତୁ'** କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରିୟା ଓ କ୍ରିୟାର ପ୍ରତିଟି ପ୍ରକାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ । ଯେମିତି 'ଖା' ଧାତୁରୁ 'ଖିଆ, ଖାଉଛି' ଓ 'ଦେ' ଧାତୁରୁ 'ଦିଆ, ଦେଉଛି, ଦାନ' ଇତ୍ୟାଦି । ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ବିଶେଷତ୍ୱ ସୂଚକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଧାତୁର ପରେ ଯୋଗ ହେଲେ ତହିଁରୁ ଯେଉଁ ପଦ ଗଠିତ ହୁଏ ତାହାକୁ **'ସିଦ୍ଧ କ୍ରିୟା'** କୁହାଯାଏ । ଧାତୁ + ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ବା ନିଷ୍ପନ୍ନ ପଦଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟତଃ ଏକଏକ କ୍ରିୟାର ନାମ ଭାବରେ ଆମେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଏପ୍ରକାର ପଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ଏହିପରି- ଖା + ଇଆ = ଖିଆ / ଦେ (ଦା) + ଅନ୍ = ଦାନ / ଖୋଲ୍ + ଆ = ଖୋଲା / ଦେଖ୍ + ଇବା = ଦେଖିବା / ହସ୍ + ଅ = ହସ / ଗମ୍ + ଅନ୍ = ଗମନ / ଏଗୁଡ଼ିକ କ୍ରିୟାର ମୂଳରୂପ ଧାତୁରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ବି କୌଣସି, କାଳ, ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ପ୍ରଭୃତିର ଧାରଣା ଦେଉନାହିଁ । ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ **କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ** ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ବାକ୍ୟର ଭାବାର୍ଥ ସାଧନ ପାଇଁ ଏପ୍ରକାର କ୍ରିୟାସୂଚକ ପଦକୁ ସାଧନ-କ୍ରିୟା ବା ସାଧ୍ୟ କ୍ରିୟାପଦ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ-

ଧାତୁର ନାମ ବା ସଂଜ୍ଞାସୂଚକ ପଦ ହେଉଛି ସିଦ୍ଧ କ୍ରିୟା ବା 'କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ' ଏବଂ ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନର ଅର୍ଥସୂଚକ ପଦ ହେଉଛି- '*କ୍ରିୟା*' ବା *ସାଧ୍ୟକ୍ରିୟା* ।

୬.୩ : ଧାତୁ ବା କ୍ରିୟାର ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ଅତିକ୍ରମରେ ଦୁଇଟି ସୂଚକ ଚିହ୍ନ ବା ବିଭକ୍ତିକୁ ଯୋଗ କରାଯାଇ ବାକ୍ୟଯୋଗ୍ୟ ସାଧ୍ୟ କ୍ରିୟାପଦ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଯେକୌଣସି କ୍ରିୟାପଦର ଏ ଦୁଇଟି ବିଭକ୍ତି ହେଉଛି- କାଳସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଓ **ପୁରୁଷ-ବଚନ ସୂଚକ** ବିଭକ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ମୂଳଧାତୁ, ତା'ପରେ କାଳସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ ଓ ଶେଷରେ ପୁରୁଷ-ବଚନ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗ ହୋଇ ଆମ ଭାଷାରେ କ୍ରିୟାପଦଗୁଡ଼ିକ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଏବେ ଆମେ ପାଞ୍ଚଗୋଟି କ୍ରିୟାପଦକୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରୂପେ ନେଇ ସେଗୁଡ଼ିକର ଗଠନ ପଦ୍ଧତିକୁ ନିମ୍ନମତେ ବିଚାର କରିବା ।

ମୂଳଧାତୁ	+	କାଳସୂଚକ ବିଭକ୍ତି	+	ପୁରୁଷ-ବଚନ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି	=	କ୍ରିୟାପଦ ସାଧ୍ୟ କ୍ରିୟାପଦ
ଖା	+	ଇଲ୍	+	ଆ	=	ଖାଇଲା (ଏହା ଏକ ଅତୀତକାଳସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ)
ଦେ	+	ବ୍	+	ଅ	=	ଦେବ (ଏହା ଏକ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ)
ଆସ୍	+	ଇବ୍	+	ଇ	=	ଆସିବି (ଏହା ଏକ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ)
ଦେଖ୍	+	ଅନ୍ତ୍	+	ଏ	=	ଦେଖନ୍ତେ (ଏହା ଏକ ସଂଭାବନାସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ)
ଖେଳ୍	+	ଅନ୍ତ୍	+	ଇ	=	ଖେଳନ୍ତି (ଏହା ଏକ ବର୍ତ୍ତମାନସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ)

୧ । ଓଡ଼ିଆରେ ଇଲ୍, ଲ୍- ଅତୀତ କାଳ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ।

୨ । ଇବ୍, ବ୍- ଭବିଷ୍ୟତ କାଳସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ ।

୩ । ଅନ୍ତ, ଆନ୍ତ୍ - ସଂଭାବନା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ ।

୪ । ଖାଏ, ଆସେ, ପିଏ, ଶୁଏ, ଯାଉ, ଯାଏ ଇତ୍ୟାଦି ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦରେ କାଳସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଉହ୍ୟଥାଏ ବା ଶୂନ୍ୟଥାଏ । ଏଥିରେ କେବଳ ମୂଳଧାତୁ ସହିତ ପୁରୁଷ-ବଚନ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ (ଖା + ϕ + ଏ / ଆସ୍ + ϕ + ଏ = ଆସେ) ।

୫ । ଓଡ଼ିଆରେ ଅ, ଆ, ଇ, ଏ, ଏଁ, ଉ, ଉଁ, ଅନ୍ତି, ଅନ୍ତ, ଅନ୍ତ ଭଳି ଦଶଗୋଟି ପୁରୁଷ-ବଚନ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗ କରି କ୍ରିୟା ପଦ ଗଠନ କରୁ ।

କ୍ରିୟାର ମୂଳପ୍ରକୃତିକୁ ଧାତୁ କହନ୍ତି । ଧାତୁ ସହିତ କାଳସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଓ ପୁରୁଷ-ବଚନ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗ ହୋଇ କ୍ରିୟାପଦ ଗଠିତ ହୁଏ ।

୬.୪ : ଆମେ ବାକ୍ୟଟିଏ କହିଲା ବେଳେ ବା ଲେଖିଲା ବେଳେ ମୁଖ୍ୟତଃ ତିନୋଟି ପୁରୁଷ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ– ପ୍ରଥମପୁରୁଷ, ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ଓ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ । ପ୍ରତିଟି ପୁରୁଷ ଏକବଚନ- ବହୁବଚନ ଭେଦରେ ବାକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତା ଓ କର୍ମ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏହିସବୁ ପୁରୁଷଗୁଡ଼ିକ କ୍ରିୟାପଦ ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ସଂପର୍କ ରଖିଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ଅନୁସାରେ କ୍ରିୟାପଦ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । କର୍ତ୍ତାର ଯେଉଁପୁରୁଷ ଯେଉଁବଚନ ହୋଇଥାଏ କ୍ରିୟାର ସେହି ବଚନ ଓ ସେହି ପୁରୁଷ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା–

କର୍ତ୍ତା ଓ କ୍ରିୟାଯୁକ୍ତ ବାକ୍ୟ	କର୍ତ୍ତାର ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ	କ୍ରିୟାର ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ
୧ । ମୁଁ ସୁଖ ପାଏ ।	ମୁଁ- ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ / ଏକବଚନ	ପାଏ- ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ଏକବଚନର କ୍ରିୟାରୂପ
ଆମେମାନେ ସୁଖପାଉ ।	ଆମେମାନେ- ପ୍ରଥମପୁରୁଷ / ବହୁବଚନ	ପାଉ- ପ୍ରଥମପୁରୁଷ ବହୁବଚନର କ୍ରିୟାରୂପ
୨ । ତୁ ସୁଖ ପାଉ । ତୁମେ ସୁଖ ପାଅ । ଅପାଣ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ।	ତୁ, ତୁମେ, ଆପଣ — ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ ରୂପ	ପାଉ, ପାଅ, ପାଆନ୍ତି– ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ ଏକବଚନର କ୍ରିୟାରୂପ
ତୁମେମାନେ ସୁଖ ପାଅ । ଆପଣମାନେ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ।	ତୁମେମାନେ, ଆପଣମାନେ — ଦ୍ୱିତୀୟପୁରୁଷ / ବହୁବଚନ	ପାଅ, ପାଆନ୍ତି-ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ବହୁବଚନର କ୍ରିୟାରୂପ ।
୩ । ସେ / ରାମ / ଗୀତା ସୁଖ ପାଏ । ଆଦରଅର୍ଥରେ ସେ / ରାମ / ଗୀତା ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ।	ତୃତୀୟପୁରୁଷ / ଏକବଚନ ଓ ମାନ୍ୟାର୍ଥରେ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ / ଏକବଚନ ।	ପାଏ-ଆଦରାର୍ଥକ ତୃତୀୟପୁରୁଷ ଏକବଚନର କ୍ରିୟାପଦ । ପାଆନ୍ତି-ମାନ୍ୟାର୍ଥରେ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ ରୂପ
ସେମାନେ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ।	ତୃତୀୟପୁରୁଷ ବହୁବଚନ	ପାଆନ୍ତି-ତୃତୀୟପୁରୁଷ ବହୁବଚନମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ ।

ଏଥିରୁ ଜଣାଗଲା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଚନ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁରୁଷ ଅନୁସାରେ କ୍ରିୟାପଦର ରୂପ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ପୁରୁଷ ଓ ବଚନ ଅନୁସାରେ କ୍ରିୟାପଦର ଶେଷରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ବର୍ଣ୍ଣସମଷ୍ଟି **'କ୍ରିୟାବିଭକ୍ତି'** ଭାବରେ ଲାଗିଥାଏ କ୍ରିୟା ବିଭକ୍ତିକୁ ଧାତୁ ବିଭକ୍ତି ବି କୁହାଯାଏ । ଧାତୁରେ କ୍ରିୟା ବିଭକ୍ତି ଲାଗିବା ଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟାପଦଗୁଡ଼ିକର ରୂପ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଯାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟାପଦ କେଉଁ ପୁରୁଷ, କେଉଁବଚନରେ ରହିଛି ତାହା ବିଭକ୍ତିରୁ ଜଣାପଡ଼ିଥାଏ ।

୬.୫ : ସଂପନ୍ନ ଓ ଅସଂପନ୍ନସୂଚକ କ୍ରିୟା :

ସାଧାରଣତଃ ଆମେ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା କିୟାପଦ ଦୁଇଟି ଅର୍ଥ ସୂଚିତ କରେ । ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟର ସଂପନ୍ନ ବା ଶେଷ ହୋଇଥିବାର ଅର୍ଥ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି କାର୍ଯ୍ୟର ଅସଂପନ୍ନ ବା ଶେଷ ନହୋଇ ଚାଲୁ ଥିବାର ଅର୍ଥ । କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ କରୁଥିବା କ୍ରିୟାପଦ ଗଠନ ପାଇଁ ଆମେ କ୍ରିୟାର ମୂଳ ପ୍ରକୃତି ବା ଧାତୁରେ ସଂପନ୍ନସୂଚକ ଧାତୁ ବିଭକ୍ତି 'ଇ' ଓ ଅସଂପନ୍ନ ଅର୍ଥସୂଚକ କିୟାପଦ ପାଇଁ ଧାତୁରେ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ'ଉ' ଯୋଗ କରିଥାଉ । ପ୍ରଥମେ ଧାତୁରେ 'ଇ' ବା 'ଉ' ଯୋଗ କରି ସଂପନ୍ନ ଅସଂପନ୍ନସୂଚକ ମୂଳ କ୍ରିୟାଟିଏ ଗଠନ କରାଯାଏ । ଯଥା– ପଢ୍ + ଇ = ପଢ଼ି / ପଢ୍ + ଉ = ପଢୁ (ଏହିପରି - ଗଢ଼ି, ବିକି, ପାଇ, ଶୁଣି ଏବଂ ଗଢୁ, ବିକୁ, ପାଉ, ଶୁଣୁ ଇତ୍ୟାଦି) । ଏପ୍ରକାର ସଂପନ୍ନ/ଅସଂପନ୍ନ ସୂଚକ କ୍ରିୟାର ମୂଳରୂପ ସହିତ କାଳ-ପୁରୁଷ-ବଚନସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗ କରି ସଂପନ୍ନ / ଅସଂପନ୍ନସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ ଗଠନ କରାଯାଏ । ଯଥା–

କାର୍ଯ୍ୟସଂପନ୍ନ ସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ- ପଢ୍ + ଇ = ପଢ଼ି + ବ୍ + ଅ (କାଳ-ବଚନ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି) = ପଢ଼ିବ / ପଢ଼ + ଇଲ୍ + ଅ = ପଢ଼ିଲ / ପଢ୍ + ଇଲ୍ + ଉ = ପଢ଼ିଲୁ / ପଢ୍ + ଇଲ୍ + ଏ = ପଢ଼ିଲେ ।

କାର୍ଯ୍ୟ ଅସଂପନ୍ନ ସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ = ପଢ୍ + ଉ = ପଢୁ- ପଢୁଛି / ପଢୁଥିଲା / ପଢୁଥିବେ ।

ଏବେ ତଳ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ବ୍ୟବହୃତ ରେଖାଙ୍କିତ କ୍ରିୟା ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।

(କ) ଆମେ **ପଢ଼ିଛୁ** ।

(ଖ) ତୁମେ **ପଢ଼ିଲ** ।

(ଗ) ସେ **ପଢ଼ିଥିଲା** ।

(ଘ) ତୁମେ **ପଢୁଥିବ** ।

(ଙ) ସେ **ପଢୁଛି** ।

(ଚ) ଆପଣମାନେ **ପଢୁଥିଲେ** ।

କ-ଖ-ଗ ବାକ୍ୟ ତିନୋଟିରେ 'ପଢ୍' ଧାତୁରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ ସୂଚକ 'ଇ' ବିଭକ୍ତି ଯୋଗହୋଇ 'ପଢ଼ିଛୁ / ପଢ଼ିଲ / ପଢ଼ିଥିଲା' କ୍ରିୟାପଦ ତିନୋଟି ଗଠିତ ହୋଇଛି । ଘ-ଙ-ଚ ବାକ୍ୟ ତିନୋଟି 'ପଢ଼' ଧାତୁରେ ଅସଂପନ୍ନ ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ନହୋଇ ଚାଲୁରହିଥିବାର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ସୂଚକ 'ଉ' ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ ଯୋଗହୋଇ ପଢୁଥିବ, ପଢୁଛି ଓ ପଢୁଥିଲେ' ତିନୋଟିଯାକ କ୍ରିୟାପଦ ଗଠିତ ହୋଇଛି ।

୬.୬. : ଧାତୁ

କ୍ରିୟାର ମୂଳରୂପକୁ 'ଧାତୁ' କୁହାଯାଏ । ଉତ୍ପତ୍ତି ଦିଗରୁ ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଚାରି ପ୍ରକାରର ପ୍ରାଥମିକ ଧାତୁ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।

୬.୬.୧ : ଅବିକଳ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଅନୁସାରେ ପ୍ରଚଳିତ ଧାତୁକୁ **'ତତ୍ସମ ଧାତୁ'** କୁହାଯାଏ । ଯଥା– ବସ୍, ହସ୍, ଭଜ୍, ସେବ୍, ଭାଷ୍, ଚଳ୍ ।

୬.୬.୨ : ସଂସ୍କୃତରୁ ସମୟ କ୍ରମେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରଚଳିତ ଧାତୁକୁ **'ତଦ୍‌ଭବଧାତୁ'** ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଯଥା- କର୍ (କୃ-କର), କାନ୍ଦ୍ (କ୍ରନ୍ଦ୍-କାନ୍ଦ୍), ଦେ (ଦା-ଦେ), ପି(ପା-ପି), ନାଚ୍ (ନୃତ୍-ନାଚ୍), ଶୁଣ୍ (ଶ୍ରୁ-ଶୁଣ୍) ।

୬.୬.୩ : ଯେଉଁ ପ୍ରାଥମିକ ଧାତୁଗୁଡ଼ିକ ବୈଦେଶିକ ଭାଷା ଅନୁସାରେ ବୈଦେଶିକ ଭାଷାରୁ ଆସି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରଚଳିତ- ସେଗୁଡ଼ିକ **'ବୈଦେଶିକ ଧାତୁ'** । ଯଥା- ବଦଳ୍ / ବିଗଡ୍ / ପଗଡ୍ / ତିଆର୍ ।

୬.୬.୪ : ଯେଉଁ ଧାତୁଗୁଡ଼ିକର ମୂଳଉତ୍ସ ସଂସ୍କୃତ ଅଥବା ଅନ୍ୟକୌଣସି ଭାଷାରୁ ଆସିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ତାହାକୁ **'ଦେଶଜ ପ୍ରାଥମିକ ଧାତୁ'** ଭାବରେ ବିଚାର କରାଯାଏ । ଯଥା- ଆକଟ୍, ହାପୁଡ୍, ଭିଡ୍, ଠେଲ୍, ଚକଟ୍, ରଗଡ୍, କାମୁଡ୍, ରାଂପୁଡ୍, ଝାଙ୍କ୍, ଉଣ୍ଡ୍, ଠେଲ୍, ହୁଡ୍ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଧାତୁ ।

ମନେରଖ– ଏ ଚାରି ପ୍ରକାରର ପ୍ରାଥମିକ ଧାତୁକୁ ସରଳଧାତୁ କୁହାଯାଏ । ସରଳଧାତୁରେ କାଳ-ପୁରୁଷ-ବଚନ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଲାଗିବା ଦ୍ୱାରା କ୍ରିୟା ଗଠିତ ହୁଏ । କ୍ରିୟାପଦଗୁଡ଼ିକ ମାଧ୍ୟମରେ କର୍ତ୍ତାଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ ହେଉଥିବାର ଅର୍ଥ ବୁଝାପଡ଼େ ।

୬.୬.୫ : ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ :

ସରଳ ଧାତୁରେ 'ଆ' ଯୋଗ ହୋଇ ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁସାରେ ଆମେ ଭିନ୍ନ ଏକ ପ୍ରକାରର ଧାତୁ ଗଠନ କରି ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଏହି ଧାତୁକୁ **'ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ'** କୁହାଯାଏ । ଯଥା– ଦେଖ୍ + ଆ = ଦେଖା / ଶୁଣ୍ + ଆ = ଶୁଣା / ଭିଡ୍ + ଆ = ଭିଡ଼ା / ବଦଳ୍ + ଆ = ବଦଳା ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ 'ଆକାରାନ୍ତ' । ଏହି ଧାତୁରୁ ସୃଷ୍ଟ କ୍ରିୟାପଦ ଦ୍ୱାରା କର୍ତ୍ତା ଅନ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଉଥିବାର ବୁଝାପଡ଼େ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆକାରନ୍ତ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁରୁ ସୃଷ୍ଟ କ୍ରିୟାଯୋଗେ କର୍ତ୍ତା ପ୍ରୟୋଜନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନ୍ୟ କାହା ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବାର ଅର୍ଥ ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରୟୋଜନ ଦିଗରୁ ଅନ୍ୟ କାହାଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏପ୍ରକାର ଧାତୁକୁ **'ପ୍ରୟୋଜକ ଧାତୁ'** ବି କୁହାଯାଏ । ଏବେ ସରଳ ଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ ଥିବା ଓ ଆକାରାନ୍ତ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁରୁ ସୃଷ୍ଟ କ୍ରିୟାପଦ ଥିବା କେତେକ ବାକ୍ୟ ଦିଆଗଲା । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ତୁଳନା କରି ଦେଖ ।

ସରଳଧାତୁ ମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ	ଆକାରାନ୍ତ ମୂଳକ / ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ ମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ
ସେ ପଢୁଛି	ସେ ପଢ଼ାଉଛି (ପଢ୍ + ଆ = ପଢ଼ା)
ମୁଁ ଖେଳୁଛି	ମୁଁ ଖେଳାଉଛି (ଖେଳ୍ + ଆଳ= ଖେଳା)
ତୁମେ ଆଣ	ତୁମେ ଅଣାଅ (ଆଣ୍ + ଆ = ଅଣା)

ସରଳଧାତୁରେ 'ଆ' ଯୋଗ ହେଲେ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ ଗଠିତ ହୁଏ । ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଆକାରନ୍ତ ଧାତୁଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶପାଏ ।

ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା କେହି କିଛି କରାଇବାର ବୁଝାଯାଏ, ତାହାକୁ 'ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ କ୍ରିୟା' କହନ୍ତି ।

୬.୬.୬ : ନାମଧାତୁ ଓ ନାମଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ-

କେବଳ 'ଧାତୁ' ନୁହେଁ ; ଅନେକ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ବିଶେଷଣ ପଦର ସରଳ ରୂପରେ 'ଆ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ ହୋଇ ଏକ ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦମୂଳକ ବା ପଦମୂଳକ ଧାତୁ ଗଠିତ ହୁଏ । ମୁଖ୍ୟତଃ ବିଶେଷ୍ୟ ବା ନାମବାଚକ ପଦ ଓ ତା'ର ବିଶେଷତ୍ୱ ସୂଚିତ ପଦକୁ ମୂଳକରି ଏହିଶ୍ରେଣୀୟ ଧାତୁ ଗଠିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ **'ନାମଧାତୁ'** କୁହାଯାଏ ।

ଯେଉଁ କ୍ରିୟାପଦ ବିଶେଷ୍ୟ ବା ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦକୁ ଆଧାର କରି ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ, ତାହାକୁ ନାମଧାତୁ କ୍ରିୟାପଦ କହନ୍ତି ।

୬.୬.୭ : ଶୁଦ୍ଧ ଧାତୁରୁ ଗଠିତ ନହୋଇ ବିଶେଷ୍ୟାଦି ନାମବାଚକ ପଦ ସହିତ ଧାତୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ- 'ଆ' ଓ କ୍ରିୟାବିଭକ୍ତି ମିଳିତ ହୋଇ ନାମଧାତୁ- କ୍ରିୟାପଦ ଗଠନ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏପ୍ରକାର କ୍ରିୟା ପଦଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାୟତଃ ମିଶ୍ରକ୍ରିୟା । ଉଦାହରଣ ତିନୋଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

● ଏଣିକି ପିଲାଟି **ପେଟାଇବ** । ● ସେ ଧୀରେଧୀରେ ପଇସା **ଜମାଇଲା** । ● ସବୁ କଥାରେ ତୁମେ **ପଛାଉଛ** ।

ବାକ୍ୟ ତିନୋଟିରେ 'ପେଟାଇବ / ଜମାଇଲା / ପଛାଉଛ'- ତିନୋଟି କ୍ରିୟାପଦ । ମାତ୍ର ଏସବୁ କ୍ରିୟାର ମୂଳରୂପରେ ଧାତୁ ଉପସ୍ଥିତ ନାହିଁ । 'ପେଟାଇବ'ରେ 'ପେଟ', ଜମାଇଲାରେ 'ଜମା' ଓ ପଛାଉଛିରେ 'ପଛ' ତିନୋଟି ଶବ୍ଦ ମୂଳ ରୂପରେ ରହିଛି । ପେଟ, ଜମା, ପଛ- ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାମ ବା ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦରେ 'ଆ' ଯୋଗ ହୋଇ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ ଭଳି ଆକାରାନ୍ତ ମୂଳରୂପ ପେଟା / ଜମା / ପଛା- ଗଠିତ ହୋଇଛି । ପେଟା / ଜମା / ପଛା-ଶବ୍ଦରୂପଗୁଡ଼ିକରେ କାଳ-ପୁରୁଷ-ବଚନାଦି ବିଭକ୍ତି ଯୋଗ ହୋଇଛି । ଫଳତଃ ସରଳ ନାମ ବା ଶବ୍ଦ ଧାତୁରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । କାଳ-ପୁରୁଷ-ବଚନାଦି ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ସହିତ ମିଶି ନାମଧାତୁ ମୂଳକ ମିଶ୍ର କ୍ରିୟାପଦ ପେଟାଇବ, ଜମାଇଲା ଓ ପଛାଉଛି- ଗଠିତ ହୋଇଛି ।

୬.୬.୮ : ବେଳେବେଳେ ନାମବାଚକ ଶବ୍ଦ ଓ ବିଶେଷଣରେ 'ଆ' ବଦଳରେ ଏହାର ଉପରୂପ ଏ / ଅ ମଧ୍ୟ ଯୋଗହୋଇ ନାମଧାତୁ ରୂପ ପାଇଥାଏ । ତଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।

(କ) **ବିଶେଷ୍ୟ ପଦରୁ ସୃଷ୍ଟ ନାମଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ :**

ଆ-ମୂଳକ- ମୁଣ୍ଡ + ଆ = ମୁଣ୍ଡା- ମୁଣ୍ଡାଏ, ମୁଣ୍ଡାଉଛି, ମୁଣ୍ଡାଇବା ।

ଏ-ମୂଳକ- ମୁଣ୍ଡ + ଏ = ମୁଣ୍ଡେ- ମୁଣ୍ଡେଇବ, ମୁଣ୍ଡେଇଲା, ମୁଣ୍ଡେଇଲାନି ।

ଅ-ମୂଳକ- ମୁଣ୍ଡ + ଅ = ମୁଣ୍ଡ- ମୁଣ୍ଡଉଚି, ମୁଣ୍ଡଉଥିବ ।

(ଖ) ବିଶେଷଣ ପଦରୁ ସୃଷ୍ଟ ନାମଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ :

ଆ-ମୂଳକ- ଆଗ- ଆଗାଏ, ଆଗାନ୍ତୁ ।

ପଛ- ପଛାଏ, ପଛାଇଲା, ପଛାଇବ ।

ବଙ୍କା- ବଙ୍କାଏ, ବଙ୍କାନ୍ତୁ, ବଙ୍କାଇଲା, ବଙ୍କାଇବା ।

ଏ-ମୂଳକ- ଆଗ- ଆଗେଇଲା, ଆଗେଇବ ।

ପଛ- ପଛେଇଛି, ପଛେଇବ ।

ବଙ୍କା- ବଙ୍କେଇଲାଣି, ବଙ୍କେଇବ ।

ଅ-ମୂଳକ- ଆଗ- ଆଗଉଛି, ଆଗଉଥିବ ।

ପଛ- ପଛଉଛି, ପଛଉଥିଲା ।

ବଙ୍କା- ବଙ୍କଉଛି, ବଙ୍କଉଥିବ ।

୬.୬.୯ : ନାମଧାତୁ କ୍ରିୟାପଦ

ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ	ଆ-ଯୋଗେ	ଏ-ଯୋଗେ	ଅ-ଯୋଗେ
ଲଟା	ଲଟାଇବା	ଲଟେଇବା	ଲଟଉଥିବ
କୋଳ	କୋଳାଇବା	କୋଳେଇବା	କୋଳଉଥିଲା
ମୁହଁ	ମୁହାଁଇବା	ମୁହେଁଇବା	ମୁହଁଉଥିବା
ମନ	ମନାଇବା	ମନେଇଲା	ମନଉଥିଲା
ବିଶେଷଣ ପଦ	**ଆ-ଯୋଗେ**	**ଏ-ଯୋଗେ**	**ଅ-ଯୋଗେ**
ଗୋଟା	ଗୋଟାଇବା	ଗୋଟେଇବା	ଗୋଟଉଥିବା
ତରଳ	ତରଳାଇବା	ତରଳେଇଲେ	ତରଳଉଥିବେ
ବହଳ	ବହଳାଇଲେ	ବହଳେଇବା	ବହଳଉଥିବେ
ଛୋଟ	ଛୋଟାଇବା	ଛୋଟେଇବା	ଛୋଟଉଥିବା

କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆ / ଏ ଇତ୍ୟାଦି ଯୋଗ ନହୋଇ ବି ମୂଳ ଶବ୍ଦ ଅନୁରୂପ ହୋଇ ନାମଧାତୁ କ୍ରିୟାପଦ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା– ସଳଖ-ସଳଖିବା / ଛନ୍ଦ / ଛନ୍ଦିବ / ଖୁଣ୍ଟ-ଖୁଣ୍ଟିଲା / କଅଁଳା-କଅଁଳିବା ।

୬.୭ : ସମାପିକା ଓ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା :

ଭାବ ବିନିମୟ ପାଇଁ ଆମେ ବାକ୍ୟକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଉ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଓ ସାର୍ଥକ ବାକ୍ୟ ଅତିକମ୍‌ରେ ଦୁଇଟି ପଦ ରହିଥାଏ । ଗୋଟିଏ କର୍ତ୍ତା ଓ ଆରଟି କ୍ରିୟା । ଯଥା–

ମୁଁ ଖାଉଛି । ସେ ଖେଳୁଛି । ତୁମେ ଆସିବ ! ଆପଣମାନେ ଗଲେ । ହାଟ ସରିଗଲା । ରାତି ପାହିଲା ।

ଏଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟ 'ମୁଁ / ସେ / ତୁମେ / ଆପଣମାନେ / ହାଟ / ରାତି' ଇତ୍ୟାଦି କର୍ତ୍ତାକୁ ଆଧାର କରି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ଓ 'ଖାଉଛି, ଖେଳୁଛି, ଆସିବ, ଗଲେ, ସରିଗଲା, ପାହିଲା, ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟାପଦ ମାଧ୍ୟମରେ ଶେଷ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ଆମେ ଜାଣିଲୁ- କେତେକ କ୍ରିୟାପଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଶେଷହୁଏ ।

୬.୮ : ଏବେ ଆଉ କିଛି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

ମୁଁ ଯିବି ।	ଆମେ ଯିବୁ ।	ଆମେମାନେ ଯିବା ।
ତୁମେମାନେ ଯିବ ।	ସେ ଯିବ ।	ସେମାନେ ଯିବେ ।

ଆମେ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାର କଲେ ଦେଖିବା-ଦୁଇଟି ଦିଗରୁ ଏଗୁଡ଼ିକରେ 'ଯା / ଯିବା' କ୍ରିୟାପଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ପ୍ରଥମତଃ 'ଯା ବା ଯିବା' କ୍ରିୟାପଦ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ କରୁଛି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ପ୍ରତି ବାକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତା ପଦ ବଦଳିଯାଉଥିବାରୁ କ୍ରିୟାପଦର ରୂପ ତାହା ଅନୁସାରେ ବଦଳି ଯାଉଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ / ଆମେ / ତୁମେମାନେ / ସେମାନେ / ସେ / ଆମେମାନେ- ଇତ୍ୟାଦି କର୍ତ୍ତାପଦ ବିଭିନ୍ନ ବଚନ ଓ ପୁରୁଷର ହୋଇଥିବାରୁ କର୍ତ୍ତାପଦ ଅନୁସାରେ କ୍ରିୟାପଦ ଯଥାକ୍ରମେ ଯିବି, ଯିବୁ, ଯିବ, ଯିବେ, ଯିବ, ଯିବା ହୋଇଛି ।

ଏଥିରୁ ଜଣାଗଲା– ଯେଉଁ କ୍ରିୟାପଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହୁଏ ଓ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶପାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକର ରୂପ କର୍ତ୍ତାର ପୁରୁଷ-ବଚନ ଅନୁସାରେ ବଦଳିଯାଏ ।

୬.୯ :

ଏପରିକି କାଳ ଓ ଭାବ ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ବାକ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ କରୁଥିବା କ୍ରିୟାପଦର ରୂପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ଯଥା– ମୁଁ ଏବେ ଯାଉଛି । ମୁଁ କାଲି ଯାଇଥିଲି । ମୁଁ ଆସନ୍ତାକାଲି ଯିବି । ମୁଁ କାଲି ଯାଇଥାଆନ୍ତି ।

ଏଠାରେ କାଳ ଓ ଭାବ ଅନୁସାରେ 'ଯିବା' କ୍ରିୟାପଦର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରୂପ ହୋଇଛି । କର୍ତ୍ତା ସମାନ ଥିଲେବି କ୍ରିୟାର ରୂପ ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରିୟାପଦ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କ୍ରିୟାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନକରି କାଳ ଓ ଭାବ ଅନୁସାରେ ବାକ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ।

୬.୧୦ : ଆମ ଭାଷାରେ ଆଉ କେତେକ କ୍ରିୟାପଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ, ଯାହାର ବଚନ-ପୁରୁଷ-କାଳ ଓ କର୍ତ୍ତାପଦ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ତଳ ଉଦାହରଣଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ । ଏଥିରେ ଥିବା କଳାମୋଟା ଅକ୍ଷରର ପଦ ଓ ରେଖାଙ୍କିତ ପଦକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।

ପ୍ରଥମ ଭାଗ	ଦ୍ୱିତୀୟଭାଗ
(କ) ସେ ଠାକୁର ପୂଜି ଭାତ **ଖାଇବ ।**	(ଘ) ସେ କଥାଟିକୁ ଫେଣେଇ ଫେଣେଇ **ରଙ୍ଗେଇଲା ।**
(ଖ) ମୁଁ ଠାକୁର ପୂଜି ଭାତ **ଖାଇବି ।**	(ଙ) ତୁମେ କଥାଟିକୁ ଫେଣେଇ ଫେଣେଇ **ରଙ୍ଗେଇଲ ।**
(ଗ) ତୁ ଠାକୁର ପୂଜି ଭାତ **ଖାଇବୁ ।**	(ଚ) ଆପଣ କଥାଟିକୁ ଫେଣେଇ ଫେଣେଇ **ରଙ୍ଗେଇଲେ ।**

ପ୍ରଥମ ଭାଗର କ-ଖ-ଗ ବାକ୍ୟରେ ଧାତୁରୁ ଗଠିତ ଦୁଇପ୍ରକାର କ୍ରିୟା ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ପୂଜ୍+ଇ='ପୂଜି' କ୍ରିୟାପଦଟି ତିନୋଟି ଯାକ ବାକ୍ୟରେ ସମରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । 'ଖା' ଧାତୁରୁ କାଳ- ପୁରୁଷ-ବଚନ ବିଭକ୍ତି ଯୋଗେ ଖାଇବ / ଖାଇବି ଖାଇବୁ କ୍ରିୟା ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । 'ପୂଜି' 'ପୂଜ୍' ଧାତୁରୁ ଗଠିତ ଏକ କ୍ରିୟାପଦ । ମାତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେଉନାହିଁ । ସେ ଠାକୁର ପୂଜି / ମୁଁ ଠାକୁର ପୂଜି / ତୁ ଠାକୁର ପୂଜି- କୌଣସିବାକ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉନାହିଁ । ବାକ୍ୟ ତିନୋଟି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବାପାଇଁ କଳା ଅକ୍ଷରର କ୍ରିୟାପଦ ଖାଇବ / ଖାଇବି / ଖାଇବୁ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି । ପୁନଶ୍ଚ "ପୂଜି" କ୍ରିୟାପଦଟି କର୍ତ୍ତା କି କର୍ତ୍ତାର ପୁରୁଷ-ବଚନ ଓ କାଳ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖୁନାହିଁ । ଫଳରେ କର୍ତ୍ତା ପଦ 'ସେ' 'ମୁଁ' ଓ 'ତୁ' ଅଲଗା ଅଲଗା ହେଲେ ବି 'ପୂଜି'ର ରୂପ ବଦଳୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ 'କ-ଖ-ଗ' ବକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତାର ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ବାକ୍ୟର ସମାପ୍ତି ସାଧନ କରୁଥିବା କ୍ରିୟାପଦ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରୂପର ହୋଇଛି । ଯଥା– ସେ-ଖାଇବ / ମୁଁ-ଖାଇବି / ତୁ-ଖାଇବୁ ।

ସେହିପରି ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗର 'ଘ-ଙ-ଚ' ବାକ୍ୟ ତିନୋଟିରେ 'ଫେଣ' ବିଶେଷ୍ୟ ପଦକୁ ମୂଳକରି ଗଠିତ ନାମଧାତୁ ମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ 'ଫେଣେଇ' ଦ୍ୱିତ୍ୱ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । 'ଫେଣେଇ ଫେଣେଇ' ଏହି ନାମଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦଟି ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟର ସମାପ୍ତି ଘଟୁନାହିଁ । ଏପରିକି କର୍ତ୍ତା-ସେ / ତୁମେ / ଆପଣ- ଏ ରୂପେ ତିନି ପ୍ରକାରେ ବଦଳିଥିଲେ ବି 'ଫେଣେଇ ଫେଣେଇ' ନାମଧାତୁ ମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦଟି ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଘ-ଙ-ଚ-ବାକ୍ୟ ତିନୋଟିରେ 'ରଙ୍ଗ' ଶବ୍ଦକୁ ମୂଳକରି ତିନୋଟି ନାମଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟାପଦ-ରଙ୍ଗେଇଲା, ରଙ୍ଗେଇଲ ଓ ରଙ୍ଗେଇଲେ-

ତିନିପ୍ରକାର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ତିନୋଟିଯାକ ନାମଧାତୁ କ୍ରିୟାପଦରୁ ବାକ୍ୟର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା ଜଣାପଡୁଛି ।

ଉପରେ ଦିଆଯାଇଥିବା 'କ'ଠାରୁ 'ଚ' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛଅଗୋଟି ବାକ୍ୟକୁ ବିଚାର କଲେ ଆମେ ଜାଣିପାରିବା ଯେ- ଆମେ ବାକ୍ୟରେ ଦୁଇପ୍ରକାରର କ୍ରିୟାପଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟର ଭାବକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରାଇ ବାକ୍ୟଟିକୁ ଶେଷ କରାଇଥାଏ ଓ ଅନ୍ୟଟି ବାକ୍ୟର ଭାବକୁ ଅସମାପ୍ତ କରି କେବଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ଘଟିସାରିଥିବାର ବା ଘଟୁଥିବାର ବୁଝାଏ । ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାରଟିକୁ **'ସମାପିକା'** ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାରଟିକୁ **'ଅସମାପିକା'** କ୍ରିୟା କୁହାଯାଏ ।

୬.୧୧ : **ଯାହା ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ଶେଷହୁଏ ସେହି କ୍ରିୟାକୁ 'ସମାପିକା କ୍ରିୟା' ଓ ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ବାକ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ କରିପାରେ ନାହିଁ ତାହାକୁ 'ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା' କହନ୍ତି ।**

ଧାତୁରୁ ଗଠିତ ଶୁଦ୍ଧ କ୍ରିୟା ହେଉ ଅଥବା ନାମଧାତୁମୂଳକ ମିଶ୍ରକ୍ରିୟା ହେଉ,

ଯେଉଁ କ୍ରିୟାପଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ଶେଷହୁଏ ତାହାକୁ 'ସମାପିକା କ୍ରିୟା' କୁହାଯାଏ ।

ସେହିପରି ଧାତୁଗଠିତ ହେଉ ଅଥବା ଶବ୍ଦରୁ ଗଠିତ ନାମଧାତୁ କ୍ରିୟାପଦ ହେଉ-

ଯେଉଁ କ୍ରିୟାପଦ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଅସମାପ୍ତ ଭାବରେ ଘଟିଚାଲିବାର ବା ଚାଲୁଥିବାର ବୁଝାପଡ଼େ ତାହାକୁ 'ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା' କୁହାଯାଏ ।

୬.୧୨ : ଏବେ 'ସମାପିକା କ୍ରିୟା' ବିଷୟରେ କିଛି ଅଧିକ କଥା ଜାଣିବା ।

(କ) ସମାପିକା କ୍ରିୟା ସ୍ୱାଧୀନ । ଏହାର ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାକୁ ଅପେକ୍ଷାନକରି ବା ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାର ସାହାଯ୍ୟ ନନେଇ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ ।

(ଖ) ସମାପିକା କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା ସାଧନ ହେଉଥିବାରୁ ଏହା ବିନା ବାକ୍ୟ ଗଠିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

(ଗ) ସମାପିକା କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖିଥାଏ । ଏହିକ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତାର ପୁରୁଷ-ବଚନ ଏବଂ ବାକ୍ୟାର୍ଥର କାଳ ଅନୁସାରେ ବଦଳେ ।

(ଘ) ବିଭିନ୍ନ ପୁରୁଷ, ବଚନ, କାଳ ଓ ଭାବକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ରିୟାର ଯେତେ ପ୍ରକାର ରୂପ ହୋଇପାରେ- ସେହିସମସ୍ତ ରୂପ ସମାପିକା କ୍ରିୟା ଭାବରେ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଯଥା-

ପୁରୁଷ ଅନୁସାରେ— ମୁଁ **ଖେଳେ** / ତୁ **ଖେଳୁ** / ସେ **ଖେଳନ୍ତି** ।

ବଚନ ଅନୁସାରେ— ମୁଁ **ଖେଳିଲି** (ଏକବଚନ) ଆମେମାନେ **ଖେଳିଲୁ** (ବହୁବଚନ) ।

କାଳ ଅନୁସାରେ— ମୁଁ **ଖେଳୁଛି** / ସେ **ଖେଳିବେ** / ତୁମେ **ଖେଳିଲ** । (ବର୍ତ୍ତମାନ-ଭବିଷ୍ୟତ-ଅତୀତ)

ଭାବ ଅନୁସାରେ— ତୁ **ଖେଳ୍** / ସେ **ଖେଳନ୍ତେ** / ଆମେ **ଖେଳନ୍ତୁ** ।

ଏଠାରେ ପୁରୁଷ, ବଚନ, କାଳ ଓ ଭାବ ଅନୁସାରେ 'ଖେଳ୍' କ୍ରିୟାର ବିଭିନ୍ନ ରୂପ- 'ଖେଳେ, ଖେଳୁ, ଖେଳନ୍ତି, ଖେଳିଲି, ଖେଳିଲୁ, ଖେଳୁଛି, ଖେଳିବେ, ଖେଳିଲ, ଖେଳ୍, ଖେଳନ୍ତେ ଖେଳନ୍ତୁ ଇତ୍ୟାଦି ଏକଏକ ସମାପିକା କ୍ରିୟା ରୂପେ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ।

୬.୧୩ : ଏବେ 'ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା' ବିଷୟରେ କିଛି ଅଧିକା ଜାଣିବା ।

(କ) ବାକ୍ୟରେ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ବାକ୍ୟର ସମାପ୍ତି ସାଧନ କରେ ନାହିଁ । ବରଂ ବାକ୍ୟରେ ଏହା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର ଅସମାପ୍ତିକୁ ବୁଝାଏ ।

(ଖ) ଏହି କ୍ରିୟାପଦ କର୍ତ୍ତାର ପୁରୁଷ-ବଚନ-କାଳ-ଭାବ ଅନୁସାରେ ବଦଳେ ନାହିଁ ।

(ଗ) ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ମୂଳଧାତୁରେ ଇ / ଉ / ଇଲେ / ଅନ୍ତେ ଯୋଗହୋଇ ଗଠିତ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା– ଦେଖ୍ + ଇ = ଦେଖି (ସେ ଫସଲ କିଆରି ଦେଖି ସଂଧ୍ୟାରେ ଫେରିବ) / ଦେଖ୍ + ଉ = ଦେଖୁ, (ସେ ନଈ ନ ଦେଖୁ ଲଙ୍ଗଳାହେବା ଲୋକ) / ଦେଖ୍ + ଇଲେ = ଦେଖିଲେ (ସେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ କହିବେ) / ଦେଖ୍ + ଅନ୍ତେ = ଦେଖନ୍ତେ (ସେ ଦେଖନ୍ତେ ମୁଁ ଆସିଲି) ।

(ଘ) ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଦୋହରା ଯାଇ ଦ୍ୱିତ୍ୱରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟ ଏକାସାଙ୍ଗରେ ହେଉଥିଲେ ଆଗପଛ ହୋଇ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିଲେ ଇ / ଉ ଯୋଗେ ଗଠିତ କ୍ରିୟାପଦ ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା- ଦେଖିଦେଖି / ଚାହିଁଚାହିଁ / କହିକହି / ଯାଉଯାଉ / ପଢୁପଢୁ / ଲେଖୁଲେଖୁ ।

(ଙ) ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାର ରୂପରେ ଣୁ / କରି / କି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ । ଦେଖୁଣୁ / ରଖୁଣୁ / ନଯାଉଣୁ / ରଖିକରି / ଦେଖିକି / ଶୁଣିକି ଇତ୍ୟାଦି । ଏବେ କେତୋଟି ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଥିବା ଉଦାହରଣକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

(କ) ତୁ ଏମିତି ନଈ ନ <u>ଦେଖୁଣୁ</u> ଲଙ୍ଗଳା ହେଲୁ କାହିଁକି ? (ଖ) ସେ <u>ପଢୁପଢୁ</u> ଶୋଇପଡ଼ିଲା ।

(ଗ) ତୁମେ <u>ଆସିଲେ</u> ସେ ଯିବେ । (ଘ) ଆପଣ <u>ଖୋଜିଖୋଜି</u> ଥକିଗଲେଣି ।

(ଙ) ସେ <u>ହସିକରି</u> କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ । (ଚ) ତାକୁ <u>ଦେଖିକି</u> ସେ ଡରିଗଲେ ।

୬.୧୪ : ସମାପିକା କ୍ରିୟା ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନକରି ବାକ୍ୟରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଣିପାରିଥାଏ । ମାତ୍ର ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟରେ ଶେଷ ହୁଏ ନାହିଁ । ବାକ୍ୟର ସମାପ୍ତି ପାଇଁ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ସମାପିକା କ୍ରିୟାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ । ସାଧାରଣତଃ ସମାପିକା କ୍ରିୟାପଦ ଆମ ଭାଷାରେ ବାକ୍ୟର ଶେଷରେ ବସେ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଏହା ବାକ୍ୟର ମଝି ସ୍ଥଳରେ ବି ବସିଥାଏ । ଯଥା- ତୁମେ **କରିବ** ପରିଶ୍ରମ, ସେ **ପାଇବ** ଲାଭ । ମୁଁ **କିଣିଲି** ବହି, ସେ **ସଜେଇଲା** ଥାକ ।

୬.୧୫ : କ୍ରିୟାର କାଳ ଓ ଭାବ ଅନୁସାରୀ ରୂପ :-

ଉପର ଆଲୋଚନାରୁ ଆମେ ଜାଣିପାରୁଛେ ଯେ କ୍ରିୟାର କର୍ତ୍ତାନୁସାରେ ପୁରୁଷ, ବଚନ, କାଳ ଓ ଭାବ ରହିଛି । ସମାପିକା କ୍ରିୟାରୁ ବାକ୍ୟର ଭାବ କେଉଁକାଳକୁ ନେଇ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ବୁଝାପଡ଼େ । ଅର୍ଥାତ୍ ବାକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତାର କାର୍ଯ୍ୟ / କର୍ମ ଅନୁସାରେ କାଳର ଧାରଣା ମିଳେ । ଯେପରି 'ଖେଳୁଛି'ରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ, 'ଖେଳିବି'ରୁ ଭବିଷ୍ୟତ

କାଳ, 'ଖେଳିଲି'ରୁ ଅତୀତ କାଳ, 'ଖେଳିଥା'ରୁ ଅନୁଜ୍ଞାଭାବ ଓ 'ଖେଳିଥାନ୍ତୁ'ରୁ ସଂଭାବନା ମୂଳକ ଭାବର ଧାରଣା ମିଳିଥାଏ ।

ସାଧାରଣତଃ ବାକ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ କରିପାରୁଥିବା ସମାପିକା କ୍ରିୟାର ରୂପ ଆଭିପ୍ରାୟିକ ଓ ଅନୁଜ୍ଞା ବା ଆଦେଶ ସୂଚକ ଭାବ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ-ଭବିଷ୍ୟତ-ଅତୀତ-ସଂଭାବନା କାଳକୁ ନେଇ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାଳ ଓ ଭାବ ସାଧାରଣ-ଅସଂପନ୍ନ-ସଂପନ୍ନ ଭେଦରେ ତିନିପ୍ରକାରର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରୂପ ହୋଇଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ପୁରୁଷ, ବଚନ, କାଳ ଓ ଭାବ ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ରିୟାର (ଖେଳ୍) ରୂପ ଏଠାରେ ଦିଆଯାଉଛି । ତାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ କେତେକ କ୍ରିୟାର କାଳସୂଚକ ରୂପ ନିଜେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ଧାତୁ-ଖେଳ୍ / କ୍ରିୟାରୂପ-ଖେଳ

ସାଧାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ

ବଚନ	ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ	ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ	ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ
ଏକବଚନ	(ମୁଁ) ଖେଳେ	(ତୁ) ଖେଳୁ	(ସେ) ଖେଳେ
ବହୁବଚନ	(ଆମେ) ଖେଳୁ	(ତୁମେ / ତୁମେମାନେ) ଖେଳ	(ସେମାନେ) ଖେଳନ୍ତି

ଅସଂପନ୍ନ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳୁଅଛି, ଖେଳୁଛି	ଖେଳୁଅଛୁ, ଖେଳୁଛୁ	ଖେଳୁଅଛି, ଖେଳୁଛି
ବହୁବଚନ	ଖେଳୁଅଛୁ, ଖେଳୁଛୁ	ଖେଳୁଅଛ, ଖେଳୁଛ	ଖେଳୁଅଛନ୍ତି, ଖେଳୁଛନ୍ତି

ସଂପନ୍ନ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳିଅଛି, ଖେଳିଛି	ଖେଳିଅଛୁ, ଖେଳିଛୁ	ଖେଳିଅଛି, ଖେଳିଛି
ବହୁବଚନ	ଖେଳିଅଛୁ, ଖେଳିଛୁ	ଖେଳିଅଛ, ଖେଳିଛ	ଖେଳିଅଛନ୍ତି, ଖେଳିଛନ୍ତି

ସାଧାରଣ ଅତୀତ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳିଲି	ଖେଳିଲୁ	ଖେଳିଲା
ବହୁବଚନ	ଖେଳିଲୁ	ଖେଳିଲ	ଖେଳିଲେ

ଅସଂପନ୍ନ ଅତୀତ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳୁଥିଲି	ଖେଳୁଥିଲୁ	ଖେଳୁଥିଲା
ବହୁବଚନ	ଖେଳୁଥିଲୁ	ଖେଳୁଥିଲ	ଖେଳୁଥିଲେ

ସଂପନ୍ନ ଅତୀତ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳିଥିଲି	ଖେଳିଥିଲୁ	ଖେଳିଥିଲା
ବହୁବଚନ	ଖେଳିଥିଲୁ	ଖେଳିଥିଲ	ଖେଳିଥିଲେ

ସାଧାରଣ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳିବି	ଖେଳିବୁ	ଖେଳିବ
ବହୁବଚନ	ଖେଳିବୁ	ଖେଳିବ	ଖେଳିବେ

ଅସଂପନ୍ନ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳୁଥିବି	ଖେଳୁଥିବୁ	ଖେଳୁଥିବ
ବହୁବଚନ	ଖେଳୁଥିବୁ	ଖେଳୁଥିବ	ଖେଳୁଥିବେ

ସଂପନ୍ନ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳିଥିବି	ଖେଳିଥିବୁ	ଖେଳିଥିବ
ବହୁବଚନ	ଖେଳିଥିବୁ	ଖେଳିଥିବ	ଖେଳିଥିବେ

ସାଧାରଣ ନିତ୍ୟବୃତ୍ତ / ସଂଭାବନା କାଳ

(ଏହା ସାଧାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ ସହିତ ସମାନ ।)

ଅସଂପନ୍ନ ନିତ୍ୟବୃତ୍ତ / ସଂଭାବନା କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳୁଥାଏଁ	ଖେଳୁଥାଉ	ଖେଳୁଥାଏ
ଏବୁବଚନ	ଖେଳୁଥାଉ	ଖେଳୁଥାଅ	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତି

ସଂପନ୍ନ ନିତ୍ୟବୃତ୍ତ / ସଂଭାବନା କାଳ

ଏକବଚନ	ଖେଳିଥାଏଁ	ଖେଳିଥାଉ	ଖେଳିଥାଏ
ବହୁବଚନ	ଖେଳିଥାଉ	ଖେଳିଥାଅ	ଖେଳିଥାଆନ୍ତି

ସାଧାରଣ ଆଭିପ୍ରାୟିକ ଭାବ

ଏକବଚନ	ଖେଳନ୍ତି	ଖେଳନ୍ତୁ	ଖେଳନ୍ତା
ବହୁବଚନ	ଖେଳନ୍ତୁ	ଖେଳନ୍ତ	ଖେଳନ୍ତେ

ଅସଂପନ୍ନ ଆଭିପ୍ରାୟିକ ଭାବ

ଏକବଚନ	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତି	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତୁ	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତା
ବହୁବଚନ	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତୁ	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତ	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତେ

ସଂପନ୍ନ ଆଭିପ୍ରାୟିକ ଭାବ

ଏକବଚନ	ଖେଳିଥାଆନ୍ତି	ଖେଳିଥାଆନ୍ତୁ	ଖେଳିଥାଆନ୍ତା
ବହୁବଚନ	ଖେଳିଥାଆନ୍ତୁ	ଖେଳିଥାଆନ୍ତ	ଖେଳିଥାଆନ୍ତେ

ସାଧାରଣ ଅନୁଜ୍ଞା ଭାବ

ଏକବଚନ	ଖେଳେଁ	ଖେଳ୍	ଖେଳୁ
ବହୁବଚନ	ଖେଳୁ	ଖେଳ	ଖେଳନ୍ତୁ

ଅସଂପନ୍ନ ଅନୁଜ୍ଞା ଭାବ

ଏକବଚନ	ଖେଳୁଥାଏ / ଖେଳୁଥାଏଁ	ଖେଳୁଥା	ଖେଳୁଥାଉ
ବହୁବଚନ	ଖେଳୁଥାଉ / ଖେଳୁଥାଉଁ	ଖେଳୁଥାଅ	ଖେଳୁଥାଆନ୍ତୁ

ସଂପନ୍ନ ଅନୁଜ୍ଞା ଭାବ

ଏକବଚନ	ଖେଳିଥାଏ / ଖେଳିଥାଏଁ	ଖେଳିଥା	ଖେଳିଥାଉ
ବହୁବଚନ	ଖେଳିଥାଉ / ଖେଳିଥାଉଁ	ଖେଳିଥାଅ	ଖେଳିଥାଆନ୍ତୁ

୬.୧୬ :

୧ । ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ (ମୁଁ / ଆମ୍ଭେ) ପାଇଁ ଅନୁଜ୍ଞା ଭାବର ଅର୍ଥ ହେଉଛି- ଅନୁମତି ମାଗିବା । ଯଥା- ମୁଁ ଖେଳେ / ଆମେ ଖେଳୁଥାଉ / ଦ୍ୱିତୀୟ ଓ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ (ତୁମେ / ତୁମେମାନେ-ସେ / ସେମାନେ) ପାଇଁ ଅନୁଜ୍ଞା ଭାବର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଅନୁମତି ଦେବା ବା ଆଦେଶ ଦେବା । ଯଥା- ତୁ ଖେଳ୍ / ତୁମେ ଖେଳ / ସେ ଖେଳୁ / ସେମାନେ ଖେଳନ୍ତୁ ।

୨ । କର୍ତ୍ତା ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିଲେ ଏକବଚନ କର୍ତ୍ତା ପାଇଁ ମାନ୍ୟାର୍ଥରେ କ୍ରିୟାର ବହୁବଚନ ରୂପ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା- ଗୁରୁଜୀ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏବେ କାପ୍ଟେନ୍ ଖେଳିବେ । କର୍ତ୍ତା ବସ୍ତୁବାଚକ ହୋଇଥିଲେ ବହୁବଚନ ପାଇଁ ବି କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଏକବଚନ କ୍ରିୟାର ରୂପ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା-ପୋଖରୀଗୁଡ଼ିକ ଖରାରେ ଶୁଖିଗଲାଣି । ଜମିଗୁଡ଼ିକ ପଡ଼ିଆ ପଡ଼ିଛି । କ୍ରିୟା ବହୁବଚନ ହୋଇଥିଲେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ କର୍ତ୍ତାର ଏକବଚନ ରୂପ ବି ବହୁବଚନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଯଥା- ଗାଈ ପଡ଼ିଆରେ ଚରୁଛନ୍ତି । ପିଲା ଖେଳୁଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଚରୁଛନ୍ତି ଓ ଖେଳୁଛନ୍ତି କ୍ରିୟା ବହୁବଚନ ହୋଇଥିବାରୁ ଗାଈ / ପିଲା ଏକବଚନ ନହୋଇ ଗାଈମାନେ / ପିଲାମାନେ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ।

୬.୧୭ : ଅମିଶ୍ର ଓ ମିଶ୍ର କ୍ରିୟାପଦ

(କ) ପିଲାଟି କାନ୍ଦୁଛି । ପିଲାଟି କ୍ରନ୍ଦନ କରୁଛି ।

(ଖ) ପଣ୍ଡା ପୁରାଣ ପଢ଼ିଲେ । ପଣ୍ଡା ପୁରାଣ ପାଠ କଲେ ।

ଏଠାରେ 'କ'-ଭାବର ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟରେ 'କାନ୍ଦୁଛି' ଓ 'କ୍ରନ୍ଦନ କରୁଛି'ର ଅର୍ଥ ସମାନ । ସେହିପରି 'ଖ'-ଭାଗର ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟରେ 'ପଢ଼ିଲେ' ଓ 'ପାଠ କଲେ' ର ଅର୍ଥ ବି ସମାନ / ମାତ୍ର କାନ୍ଦୁଛି / ପଢ଼ିଲେ- ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ରିୟା ଓ ଏକପଦରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ କ୍ରନ୍ଦନ+କରୁଛି / ପାଠ+କଲେ- ଏଦୁଇଟି କ୍ରିୟାରେ 'କରୁଛି' ଓ 'କଲେ' କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରୁ କ୍ରନ୍ଦନ ଓ ପାଠ ପଦ ଦୁଇଟି ମିଶିଛି ଓ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ଜଣାଗଲା ଆମେ କ୍ରିୟାକୁ ଏକକ ଭାବରେ ଓ ମିଶ୍ରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ସୁତରାଂ ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ଗୋଟିଏ ପଦରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ତାହାକୁ **'ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟା'** ଏବଂ ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ଏକାଧିକ ପଦରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ **'ମିଶ୍ର କ୍ରିୟା'** କୁହାଯାଏ ।

ଉପର ଉଦାହରଣ ଦୁଇଟିରେ 'କାନ୍ଦୁଛି / ପଢ଼ିଲେ'- ଦୁଇଟି ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟାପଦ ଏବଂ 'କ୍ରନ୍ଦନ କରୁଛି' / 'ପାଠ କଲେ'- ଦୁଇଟି ମିଶ୍ର କ୍ରିୟାପଦ । ମିଶ୍ର କ୍ରିୟାପଦ ଗୁଡ଼ିକ ଛାଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଲେଖାଯାଏ । ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ଉଦାହରଣକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର ।

ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟା	ମିଶ୍ରକ୍ରିୟା	ଅମିଶ୍ରକ୍ରିୟା	ମିଶ୍ରକ୍ରିୟା
ଦେଖିଲେ	ଦର୍ଶନ କଲେ	ଶୁଣୁଛି	ଶ୍ରବଣ କରୁଛି
ଉଇଁବ	ଉଦୟ ହେବ	ଶୋଇଥା'ନ୍ତା	ଶୟନ କରିଥା'ନ୍ତା
ଧାଇଁଲା	ଧାବନ କଲା	ବିକୁଛି	ବିକ୍ରି କରୁଛି
ରଚିଛି	ରଚନା କରିଛି	ଡକାଯାଇଛି	ଡାକରା ହୋଇଛି

୬.୧୮ : ଆମ ଭାଷାରେ କ୍ରିୟାପଦକୁ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଦୁଇଟି ପଦରେ କୁହାଯାଇ ପାରେ । ଗୋଟିଏ ପଦରେ କୁହାଯାଉଥିବା କ୍ରିୟାକୁ **'ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟା'** କୁହାଯାଏ । କହିଛି, ବାଟିଛି, କୁଟିଲା, ଟାଳିବ, ଢାଳିବା- ଏପରି କେତେକ କ୍ରିୟା ରହିଛି ଯାହା କେବଳ ଗୋଟିଏ ପଦରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥାଏ । ଏପ୍ରକାର କ୍ରିୟାର ଦୁଇଟି ପଦ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

୬.୧୯ : ଆମ ଭାଷାରେ ଦୁଇଟି ପଦରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଥିବା କ୍ରିୟାକୁ 'ମିଶ୍ର କ୍ରିୟା' କୁହାଯାଏ । ଆମେ କେତେକ କ୍ରିୟାକୁ କେବଳ ମିଶ୍ର କ୍ରିୟା ରୂପରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାଉ । ଯଥା- ଗ୍ରହଣ କରିବା, ବିଦାୟ ଦେବା, ଆଦାୟ କରିବା, ଭୟ କରିବା, ହଳ କରିବା, ରପ୍ତାନି କରିବା, ଆମଦାନୀ କରିବା । ଏପ୍ରକାର କ୍ରିୟା ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟା ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

୬.୨୦ : ଯୌଗିକ କ୍ରିୟା

ଆମେ ଆଗରୁ ଜାଣିଛେ ଯେ ଧାତୁରୁ ଗଠିତ ବା ଧାତୁକୁ ମୂଳପିଣ୍ଡ ଭାବରେ ଆଧାର କରି ଗଠିତ କ୍ରିୟାପଦକୁ ଶୁଦ୍ଧ କ୍ରିୟା କୁହାଯାଏ । ଶୁଦ୍ଧ କ୍ରିୟା ଦୁଇପ୍ରକାରର । ଗୋଟିଏ ଏକକ ଧାତୁମୂଳକ **'ସରଳ କ୍ରିୟା'** । ଯଥା- ଖେଳେ / ଯାଏ / ପଢ଼େ / ଶୁଣ / ଦେ / ନେ / ଯା । ଅନ୍ୟଟି **'ସଂଯୁକ୍ତ ଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟା'** । ଉଦାହରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଖ :

(କ) ପିଲାଟି **ଖେଳୁଅଛି** ।　　(ଗ) ପିଲାଟି **ଶୁଣୁଥିବ** ।

(ଖ) ପିଲାଟି **ପଢ଼ିଥିଲା** ।　　(ଘ) ପିଲାଟିକୁ **ଜଣାଥିଲା** ।

- ଏହି ଚାରୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଚାରୋଟି କ୍ରିୟା ରହିଛି– ଖେଳୁଅଛି / ପଢ଼ିଥିଲା / ଶୁଣୁଥିବ / ଜଣାଥିଲା ।
- ଚାରୋଟିଯାକ କ୍ରିୟାପଦର ଗଠନ ଏହିପରି–

(କ) ଖେଳୁ-ଅଛି (ଖେଳ୍ + ଉ– ଅଛ୍ + ଇ, ଖେଳୁ + ଅଛି = ଖେଳୁଅଛି ।

(ଖ) ପଢ଼ି-ଥିଲା (ପଢ଼୍ + ଇ– ଥା + ଇଲ୍ + ଆ, ପଢ଼ି + ଥିଲା = ପଢ଼ିଥିଲା ।

(ଗ) ଶୁଣୁ-ଥିବ (ଶୁଣ୍ + ଉ– ଥା + ଇବ୍ + ଆ, ଶୁଣୁ + ଥିବ = ଶୁଣୁଥିବ ।

(ଘ) ଜଣା-ଥିଲା (ଜାଣ୍ + ଆ– ଥା + ଇଲ୍ + ଆ, ଜଣା + ଥିଲା = ଜଣାଥିଲା ।

- ଏହି ଗଠନ ପଦ୍ଧତିକୁ ବିଚାର କଲେ ଦେଖାଯିବ– ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ରିୟାରେ ଦୁଇଟି ଧାତୁ ଯୋଗହୋଇ ରହିଛି । କ– ବାକ୍ୟର କ୍ରିୟାରେ 'ଖେଳ୍' ଓ 'ଅଛ୍', ଖ– ବାକ୍ୟରେ 'ପଢ୍' ଓ 'ଥା', ଗ– ବାକ୍ୟରେ 'ଶୁଣ୍' ଓ 'ଥା' ଏବଂ ଘ– ବାକ୍ୟରେ 'ଜାଣ୍' ଓ 'ଥା'– ଏହିପରି ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ଧାତୁ ରହିଛି ।
- ଖେଳ୍, ପଢ୍, ଶୁଣ୍, ଜାଣ୍– ଏ ଚାରୋଟି ଧାତୁ ମୁଖ୍ୟ ଧାତୁ । ଏସବୁ ମୁଖ୍ୟଧାତୁରେ ସଂପନ୍ନ, ଅସଂପନ୍ନ ଓ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଅର୍ଥ ସୂଚକ 'ଇ' / 'ଉ' / 'ଆ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗି ଖେଳୁ, ପଢ଼ି, ଶୁଣୁ, ଜଣା ମୁଖ୍ୟକ୍ରିୟା ରୂପଟି ଗଠିତ ହୋଇଛି ।
- ଏସବୁ ମୁଖ୍ୟଧାତୁରୁ ଗଠିତ କ୍ରିୟା ପରେ ଗୌଣ ବା ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଧାତୁ ରୂପେ 'ଅଛ୍ / ଥା' ଯୋଗ ହୋଇଛି । ଅଛ୍ / ଥା ଧାତୁରେ କାଳ– ବଚନ ସୂଚକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଇ / ଇଲ୍-ଆ / ଇବ୍-ଅ / ଇଲ୍-ଆ ଯୋଗହୋଇ ଚାରୋଟିଯାକ ଯୌଗିକ କ୍ରିୟାପଦ ଗଠିତ ହୋଇଛି ।
- ଏଥିରୁ ଜଣାଗଲା– କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଦୁଇଟି ଧାତୁ ଯୋଗକରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ରିୟାପଦ ଗଠନ କରିଥାଉ । ମୁଖ୍ୟ ଧାତୁରେ ସଂପନ୍ନ ଓ ଅସଂପନ୍ନ ଅର୍ଥ ସୂଚକ ଏବଂ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଇ, ଉ, ଆ ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ । ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଧାତୁରେ କାଳ-ବଚନ ସୂଚକ ବିଭକ୍ତି ଲାଗିଥାଏ ।

ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ପଦରେ ମୁଖ୍ୟ ଓ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଧାତୁ ଭାବରେ ଦୁଇଟି ଧାତୁ ଯୋଗହୋଇ ରହିଥାଏ, ତାହାକୁ 'ଯୌଗିକ କ୍ରିୟା' କୁହାଯାଏ ।

ଓଡ଼ିଆରେ ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଧାତୁ ଭାବରେ 'ଅଛ୍, ଥା' ଧାତୁ ଦୁଇଟିକୁ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

୬.୨୧ :

- ସାଧାରଣତଃ ଯୌଗିକ କ୍ରିୟାପଦରେ ଦୁଇଟି ଅଂଶ ଥାଏ । ଦୁଇଟି ଅଂଶରେ ମୂଳକ୍ରିୟା ଓ ସହଯୋଗୀ ଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ରିୟା-ଏପରି ଦୁଇଟି କ୍ରିୟାଥାଏ ।
- ପ୍ରଥମ ଅଂଶର ମୂଳକ୍ରିୟାଟି ଅସମାପିକା ଆକୃତିର । ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଂଶର କ୍ରିୟାଟି କାଳ-ପୁରୁଷ-ବଚନ ସୂଚକ ହୋଇ ସମାପିକା କ୍ରିୟା ଆକୃତିର ହୋଇଥାଏ । ଯଥା- ଦେଖିପାରିବା / ଶୁଣୁଥିଲା / ଏଠାରେ ଦେଖି / ଶୁଣୁ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଆକୃତିର ହୋଇଥିବାବେଳେ ପାରିବା / ଥିଲା ସମାପିକା କ୍ରିୟା ଆକୃତିର ହୋଇଛି ।
- ଯୌଗିକ କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖିଲାବେଳେ ମୁଖ୍ୟ ଓ ଗୌଣକ୍ରିୟା ଲାଗିଲାଗି ଲେଖାଯାଏ । ଯଥା– ଟାଣିଆଣିଲେ / ଶୁଣିଥିଲେ / ଦେଖୁଥା'ନ୍ତି / ଚାଲିବୁଲିଯାଇଛି ।

୬.୨୨ : ସକର୍ମକ, ଅକର୍ମକ ଓ ଦ୍ୱିକର୍ମକ କ୍ରିୟା :

ସାଧାରଣତଃ ଓଡ଼ିଆ ବାକ୍ୟ କର୍ତ୍ତା, କର୍ମ ଓ କ୍ରିୟା-ଏହି ବିଧାନରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଯିଏ କ୍ରିୟା ସାଧନ କରେ ସେ କର୍ତ୍ତା । କ୍ରିୟା ସାଧନରେ କର୍ତ୍ତାର ଯାହା ଅଭିଳଷିତ ଓ କରଣୀୟ ତାହାକୁ ବ୍ୟାକରଣ ମତରେ କର୍ମ କୁହାଯାଏ ।

୬.୨୨.୧ : ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବାକ୍ୟରେ କର୍ମ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ କ୍ରିୟାପଦ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ବାକ୍ୟରେ ଯେଉଁ କ୍ରିୟାପଦର କର୍ମଥାଏ, ତାହାକୁ **'ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା'** କୁହାଯାଏ ।ଯଥା-

(କ) ଆଈ **ଗପ** ଶୁଣାଉଛନ୍ତି । (ଖ) ପିଲାଏ **ପ୍ରାର୍ଥନା** କରୁଛନ୍ତି ।

କ-ବାକ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତା କ'ଣ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି- ଏହିପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ହେଉଛି 'ଗପ' ଶୁଣାଉଛନ୍ତି । **'ଗପ'** ଏ ବାକ୍ୟରେ କର୍ମ । 'ଖ'-ବାକ୍ୟରେ କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ହେଉଛି **'ପ୍ରାର୍ଥନା'** କରୁଛନ୍ତି । 'ପ୍ରାର୍ଥନା' ଏଠି କର୍ମ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ । 'ଶୁଣାଉଛନ୍ତି' କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରୁ **'ଗପ'** ଓ 'କରୁଛନ୍ତି' କ୍ରିୟାର ପୂର୍ବରୁ **'ପ୍ରାର୍ଥନା'** କର୍ମ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଏ ଦିଗରୁ କର୍ମ ପଦ ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିବାରୁ 'ଶୁଣାଉଛନ୍ତି' ଓ 'କରୁଛନ୍ତି' କ୍ରିୟା ଦୁଇଟି **'ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା'** ।

ଆମ ଭାଷାରେ କେତୋଟି କ୍ରିୟା ନିଶ୍ଚିତ ସକର୍ମକ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକାର କ୍ରିୟାର କେତେକ ଉଦାହରଣ– କହିବା, କରିବା, ଶୁଣିବା, ଖାଇବା, ବୁଣିବା, ବିକିବା, ନେବା, ଦେବା, ଶିଖିବା, ପଚାରିବା, ଲେଖିବା, ରଚିବା, ଆଣିବା, ଗଢ଼ିବା । କର୍ମପଦ ବିନା ବାକ୍ୟରେ ଏସବୁ କ୍ରିୟାର ବ୍ୟବହାର ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

୬.୨୨.୨ : ଯେଉଁ କ୍ରିୟାର କୌଣସି କର୍ମ ନଥାଏ, ତାହାକୁ **'ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟା'** କହନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ବାକ୍ୟରେ କର୍ମନଥାଇ କର୍ତ୍ତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କ୍ରିୟାସାଧନ ହୋଇଥିବାର ବୁଝାଗଲେ ସେହି ବାକ୍ୟର କ୍ରିୟା **'ଅକର୍ମକ'** ହୋଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ଦୁଇଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର-

(କ) ସୁଲୁସୁଲିଆ ପବନ **ବହୁଛି** । (ଖ) ପିଲାଟି ସୁଖରେ **ଶୋଇଛି** ।

ଏଠାରେ ବାକ୍ୟ ଦୁଇଟିରେ 'ବହୁଛି' ଓ 'ଶୋଇଛି' କ୍ରିୟାର କୌଣସି କର୍ମ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଉଭୟ 'ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାପଦ' । ଆମ ଭାଷାରେ- ପଡ଼ିବା, ବୁଡ଼ିବା, ହସିବା, କାନ୍ଦିବା, କାଶିବା, ଥିବା, ଶୁଖିବା, ମରିବା, ଛିଣ୍ଡିବା, ଝୁଣ୍ଡିବା, ପାଚିବା, ଉଇଁବା- ଏପରି କେତେକ କ୍ରିୟା ରହିଛି ଯାହା ବାକ୍ୟରେ ଅକର୍ମକ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥା'ନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାର ନିଜ କ୍ରିୟାବାଚକ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦଟି କର୍ମରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ-

(କ) ସେ ଭଲ **ମରଣ** ମରିଲା । (ଖ) ଗୀତା **ସ୍ମିତହସଟେ** ହସିଲା ।

୬.୨୨.୩ : ଆମେ କେତେକ ସକର୍ମକ କ୍ରିୟାକୁ ଦ୍ୱିକର୍ମକ କରି ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟ କରିପାରିଥାଉ । ଓଡ଼ିଆରେ ପଚାରିବା, କହିବା, ଲେଖିବା, କରିବା, ରଚିବା, ନେବା, ଦେବା, ଗଢ଼ିବା, ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟା ସହଜରେ ଦ୍ୱିକର୍ମକ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ପାରିଥାଏ । ଯଥା–

(କ) ଆଈ ନାତିନାତୁଣୀମାନଙ୍କୁ ଗପ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି ।

(ଖ) ପିଲାଏ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ ।

କ- ବାକ୍ୟରେ **'ନାତିନାତୁଣୀ'** ଓ 'ଗପ'କୁ କର୍ମପଦ ଭାବରେ ଆଧାର କରି **'ଶୁଣାଉଛନ୍ତି'** କ୍ରିୟାର ସାଧନ ସଂଭବ ହୋଇଛି । ଆଈ କାହାକୁ, କ'ଣ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି- ଏପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି କ୍ରିୟାପାଇଁ ପ୍ରଥମେ 'ନାତିନାତୁଣୀମାନଙ୍କୁ', ପରେ 'ଗପ' ଏପରି ଦୁଇଟି ଉତ୍ତର ଆସିବ । ବାକ୍ୟରେ ଏପରି ଦୁଇଟି ଉତ୍ତର ଆସୁଥିଲେ 'କାହାକୁ'ର ଉତ୍ତରଟି ଗୌଣ କର୍ମ ଓ 'କ'ଣ'ର ଉତ୍ତରଟି ପ୍ରଧାନ କର୍ମ ହୋଇଥାଏ । ଏଠାରେ ଏ ଦିଗରୁ **'ଗପ'** ପ୍ରଧାନ ବା ମୁଖ୍ୟ କର୍ମ ଓ 'ନାତିନାତୁଣୀମାନଙ୍କୁ' ଗୌଣକର୍ମ । ସେହିପରି 'ଖ'-ବାକ୍ୟରେ **'କଲେ'** କ୍ରିୟାର ଦୁଇଟି କର୍ମ ରହିଛି । ଯଥା– 'ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ' (ଗୌଣକର୍ମ) ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା (ମୁଖ୍ୟକର୍ମ) ।

ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ଦୁଇଟି କର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ତାହାକୁ 'ଦ୍ୱିକର୍ମକ କ୍ରିୟା' କୁହାଯାଏ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧ । କ୍ରିୟା କାହାକୁ କହନ୍ତି ?

୨ । କ୍ରିୟା ପଦ ଦ୍ୱାରା କ'ଣ ସୂଚିତ ହୁଏ ?

୩ । କ୍ରିୟାର ମୂଳରୂପକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?

୪ । 'ଧାତୁ' କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ଆମ ଭାଷାରେ କେତେପ୍ରକାର ଧାତୁ ପ୍ରଚଳିତ ହୁଏ ?

୫ । 'ନାମଧାତୁ' କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ପାଞ୍ଚଟି ନାମଧାତୁର ଉଦାହରଣ ଦିଅ ।

୬ । ପ୍ରଦତ୍ତ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦରୁ ନାମଧାତୁ କ୍ରିୟାପଦ ଗଢ଼ି ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର-

ମୁହଁ, ମୂଳ, ଲଟା, ପେଟ, ମୁଣ୍ଡ, ଗୋଡ଼,

୭ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିଶେଷଣ ପଦରୁ ନାମଧାତୁ କ୍ରିୟାପଦ ଗଢ଼ି ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର ।
ସଲଖ, ଶୀତଳ, ଉଷୁମ, କଅଁଳ, ଛୋଟା, ତରଳ, ଚିକ୍କଣ

୮ । ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ କାହାକୁ କହନ୍ତି-ଚାରୋଟି ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁ ଗଢ଼ି ତାହାକୁ କ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ କର ।

୯ । ପାଞ୍ଚଟି ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ କ୍ରିୟାପଦ ଲେଖି ତାହାର ଗଠନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୁଝାଇ ଦିଅ ।

୧୦ । ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟା କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ତିନୋଟି ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟାକୁ ମିଶ୍ର କ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ କରି ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର ।

୧୧ । ଯୌଗିକ କ୍ରିୟା କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ?

୧୨ । ଥା, ଅଛି, ପାରିବା, ସାରିବା, ଆଣିବା, କରିବା, ପଡ଼ିବା, ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟାପଦକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯୌଗିକ କ୍ରିୟା ଗଠନ କର ଓ ତାକୁ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର ।

୧୩ । ସକର୍ମକ ଓ ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟା କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ପାଞ୍ଚଟି ଲେଖାଏଁ ସକର୍ମକ ଓ ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାପଦ ଲେଖ ।

୧୪ । ନିମ୍ନପ୍ରଦତ୍ତ ଅମିଶ୍ର କ୍ରିୟାକୁ ମିଶ୍ର କ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ କର । ଥୋଇଲା, ଧାଉଁଛି, ଦେଖିଲା, ଶୋଇବ, କାନ୍ଦିଥା'ନ୍ତା, ଗଲା, ଉଇଁଲା ।

୧୫ । ସମାପିକା କ୍ରିୟା କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବୁଝାଇ ଦିଅ ।

୧୬ । ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା କାହାକୁ କହନ୍ତି ? ଉଦାହରଣ ସହିତ ଲେଖ ।

୧୭ । ନିମ୍ନଲିଖିତ କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ମିଶ୍ର କ୍ରିୟା ଓ ଯୌଗିକ କ୍ରିୟା ଚିହ୍ନାଅ ।

ଆକ୍ରମଣ କଲେ, କ୍ରନ୍ଦନ କଲା, ହସି ଉଠିଲା, ଦର୍ଶନ କର, ବାଣ୍ଟୁ ଥିଲା, ଉଦିତ ହେବ, ଖାଇ ସାରିଲେ, ଖିଆ ହେଲା, ଟେକି ନେବେ, ତୋଳି ଆଣିଲେ, ଶ୍ରବଣକର, ଆସିଥିଲା, ଖାଇସାରି ଯାଇଅଛି, ଆସିଯାଇଛି ।

୧୮ । ଖେଳୁଛି, ପଢ଼ିବ, ପଡ଼ିଲା, ଯିବି, ଭାବିଛନ୍ତି, ଦୌଡ଼ିଥା'ନ୍ତା, ଚିହ୍ନିଥିବେ, କହିଛୁ, ରୁହ, ନେଇଛି, ପାଇଛ, ଝୁଣ୍ଡିଲେ- ଇତ୍ୟାଦି କ୍ରିୟାଗୁଡ଼ିକ କେଉଁ ପୁରୁଷ ଓ କେଉଁ ବଚନରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଲେଖ ।

୧୯ । ଓଡ଼ିଆରେ କ୍ରିୟାର କାଳକୁ କେତେଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି ? ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ଗୋଟିଏକରି ଉଦାହରଣ ଦିଅ ।

୨୦ । ଦ୍ୱିକର୍ମକ କ୍ରିୟା କ'ଣ ? ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବୁଝାଇ ଦିଅ ।

୨୧ । ସିଦ୍ଧ କ୍ରିୟା ଓ ସାଧ୍ୟକ୍ରିୟା କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ଉଦାହରଣ ଦିଅ ।

୨୨ । ଚାରୋଟି କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପନ୍ନ ସୂଚକ କ୍ରିୟାପଦ ଲେଖି ତାହାର ଗଠନ ପଦ୍ଧତି ଦର୍ଶାଅ ।

୨୩ । ପଢ଼ିଛୁ, ଲେଖୁଥିବ, ଶୁଣିଲା, ଦେଖିଲେ, ଜାଣନ୍ତା, ବୁଝନ୍ତୁ- ଏଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ କର ।

୨୪ । ନିମ୍ନଲିଖିତ କ୍ରିୟାପଦଗୁଡ଼ିକରୁ କେଉଁଟି ସାଧାରଣ କ୍ରିୟା, ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ କ୍ରିୟା, ଯୌଗିକ କ୍ରିୟା, ନାମଧାତୁମୂଳକ କ୍ରିୟା, ଓ ଅସମାପିକ କ୍ରିୟା ବାଛି ଲେଖ ।

ଚଳାଇବେ, ଶୁଆଇଦେଲେ, କାଶିବ, ହସୁଛନ୍ତି, ପାଇଥା'ନ୍ତି, ଢଳିଢଳି, ଟାଳିଦିଅ, ଶୁଣନ୍ତୁ, ପଢ଼, ଲେଖାଇଲୁ, ଜଣାଥିବ, ପେଟେଇଲା, ଶୁଣିପାରନ୍ତା, ଟଣାଉଥିଲେ, ଲଟେଇବଣି, ଗୋଡ଼ାଇଲେ, ପୋତାଇଲେ ।

୨୫ । ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାର ପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକ ଲେଖି ପ୍ରତ୍ୟେକରୁ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଅ ।

୨୬ । **ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର :**

(କ) ରଚିବା କ୍ରିୟାର ମୂଳଧାତୁଟି ହେଉଛି- । (ରଚ, ରଚି, ରଚ୍, ରଚା)

(ଖ) ରାମ୍ଭିବା କ୍ରିୟାର ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ରୂପ ହେଉଛି- । (ରୁମ୍ଭିବା, ରେମ୍ଭିବା, ରମ୍ଭାଇବା, ରୁମ୍ଭାଇବା)

(ଗ) ________ଅସଂପନ୍ନ ସୂଚକ ଓ ________ସଂପନ୍ନ ସୂଚକ ଧାତୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।(ଅନ୍ତ, ଇବ୍, ଏ, ଇ, ଉ, ଆ)